

ایران در آتش

از حملهٔ بلشویک‌ها به انزلی تا
عهدنامهٔ ۱۹۲۱ ایران و شوروی
(مجموعه‌ای از اسناد و گزارش‌ها)

به کوشش

کاوه بیات و محمود لشگری

- سرشناسه : بیات، کاوه، ۱۳۳۳ -
 عنوان و نام پدیدآور : ایران در آتش: از حملهٔ بلشویک‌ها به انزلی تا عهدنامه ۱۹۲۱ ایران و شوروی (مجموعه‌ای از اسناد و گزارش‌ها) / به کوشش کاوه بیات و محمود لشگری.
 مشخصات نشر : تهران: شیرازه کتاب ما، ۱۴۰۱.
 مشخصات ظاهری : ۲۸۴ ص.
 فروست : مجموعه تاریخ معاصر ایران؛ ۹۶.
 شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۵۳۴۶-۱۰-۹
 وضعیت فهرست نویسی : فیبا
 عنوان دیگر : از حملهٔ بلشویک‌ها به انزلی تا عهدنامه ۱۹۲۱ ایران و شوروی (مجموعه‌ای از اسناد و گزارش‌ها).
 موضوع : حزب کمونیست اتحاد جماهیر شوروی
 موضوع : Communist Party of the Soviet Union (CPSU)
 موضوع : قرارداد ایران و روسیه شوروی، ۱۹۲۱ م.
 موضوع : Iran and Soviet Russian Contract, 1921
 موضوع : ایران -- تاریخ -- قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ ق. -- جنبش‌ها و قیام‌ها
 Iran -- History -- Qajars, 1779 - 1925 -- Protest Movements
 ایران -- تاریخ -- قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ ق. -- دخالت روسیه
 Iran -- History -- Qajars, 1779 - 1925 -- Participation, Russia
 ایران -- روابط خارجی -- روسیه شوروی -- اسناد و مدارک
 Iran -- Foreign Relations -- Soviet Union -- Sources
 روسیه شوروی -- روابط خارجی -- ایران -- اسناد و مدارک
 Soviet Union -- Foreign relations -- Iran -- Sources
 شناسه افزوده : لشگری، محمود، ۱۳۳۴ -
 رده بندی کنگره : DSR۱۳۱۵
 رده بندی دیویی : ۰۷۴۰۷۵/۹۵۵
 شماره کتابشناسی ملی : ۹۰۸۳۶۶۶
 اطلاعات رکورد کتابشناسی : فیبا



ایران در آتش

از حملهٔ بلشویک‌ها به انزلی
 تا عهدنامهٔ ۱۹۲۱ ایران و شوروی
 (مجموعه‌ای از اسناد و گزارش‌ها)
 به کوشش: کاوه بیات و محمود لشگری

انتشارات: شیرازه کتاب ما

چاپ: پردیس دانش

تیراژ: ۵۵۰ نسخه

چاپ اول: بهمن ۱۴۰۱

حق چاپ و نشر محفوظ است.

تهران، صندوق پستی: ۱۱۱-۱۳۱۴۵

تلفن: ۸۸۹۵۲۲۹۷ فکس: ۸۸۹۵۱۶۹۱

همراه: ۰۹۳۶-۹۵۰۰۱۸۲

سایت: www.shirazehketab.com

فهرست مطالب

۷-۲۷		فهرست موضوعی اسناد
۲۹-۳۰		یادداشت دبیر مجموعه
۳۱-۶۵		مقدمه
۶۷-۲۷۰		اسناد و گزارش‌ها
۲۷۱-۲۸۳		نمایه

ورود کتبی های متفرقه - روس های سفید - به ازلی که متناها بهانه می شد جهت
 بررسی قوای پیشوکی به ایران

۱. ازلی به وزارت خارجه ۱۲ رجب ۱۳۳۸
 ۱۲ خرداد ۱۳۳۸
 ۲۹ خرداد ۱۳۳۸
 در تکمیل گزارش پیشین

۲. سرکنسولگری کنستانتینوپل به وزارت خارجه ۱۶ فروردین ۱۳۳۸
 ۱۶ رجب ۱۳۳۸
 ۵ اردیبهشت ۱۳۳۸
 بررسی دیگر از تکلیف قوای سفید نسبت به پیوستن پیشوکیها و لزوم
 اقداماتی لازم برای مقابله با آنها در این کشور پیشوکیها در اسناد سرزمینی
 ایران

۳. گزارش کنسولگری ولایت قفقاز ۱۷ رجب ۱۳۳۸
 ۱۷ خرداد ۱۳۳۸
 ۶ اردیبهشت ۱۳۳۸
 مرجع و مرجع تاسی از جنبش قوای سفید از ولایت قفقاز است بدین شرح ایران در
 این منطقه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عنوان الكتاب	٧٧-٧٨
مؤلف الكتاب	٧٩-٨٠
موضوع الكتاب	٨١-٨٢
لغة الكتاب	٨٣-٨٤
تاريخ الكتاب	٨٥-٨٦

فهرست موضوعی اسناد

۱. گزارش کنسولگری ولادی قفقاز، ۱۹ جمادی الثانی ۱۳۳۸ ۲۰ حوت ۱۲۹۸ ۶۷
 گزارشی از مراحل پایانی مقاومت نیروهای ضدانقلابی سفید در آن حدود و پیشروی
 بلشویکها.
۲. انزلی به وزارت خارجه، ۱۰ رجب ۱۳۳۸ ۱۰ حمل ۱۲۹۹ ۶۸
 خبر استقرار قوای بریتانیا در غازیان.
۳. انزلی به وزارت خارجه، ۱۴ رجب ۱۳۳۸ ۱۴ حمل ۱۲۹۹ ۶۸
 ورود کشتی‌های جنگی - روس‌های سفید - به انزلی که بعدها بهانه‌ای شد جهت
 تعرض قوای بلشویک به ایران.
۴. انزلی به وزارت خارجه، ۱۴ رجب ۱۳۳۸ ۱۴ حمل ۱۲۹۹ ۶۹
 در تکمیل گزارش پیشین.
۵. سرکنسولگری تفلیس به وزارت خارجه، ۱۶ فروردین ۱۲۹۹ ۱۶ رجب ۱۳۳۸ ۶۹
 گزارشی دیگر از شکست قوای سفید، زمینه مساعد پیشروی بلشویکها و لزوم
 آمادگی‌های لازم برای مقابله با مخاطرات استقرار بلشویکها در امتداد مرزهای شمالی
 ایران.
۶. گزارش کنسولگری ولادی قفقاز، ۱۷ رجب ۱۳۳۸ ۱۷ حمل ۱۲۹۹ ۷۱
 هرج و مرج ناشی از عقب‌نشینی قوای سفید از ولادی قفقاز، آسیب دیدن اتباع ایران در
 این هنگامه.

۷۲..... $\frac{۱۹ \text{ ثور } ۱۲۹۹}{۱۹۲۰ \text{ مه } ۹}$ ۲۰ شعبان ۱۳۳۸ وزارت خارجه به سرکنسولگری تفلیس،

در پاسخ به سند شماره ۵، اهتمام در حفظ سرحدات شمالی و نظارت بر ورود و خروج مسافرین در سرحد آستارا.

۷۲..... $\frac{۲۳ \text{ ثور } ۱۲۹۹}{۱۹۲۰ \text{ مه } ۱۳}$ ۲۴ شعبان ۱۳۳۸ وزیر خارجه به وزارت خارجه،

در پاسخ به مجموعه‌ای از مکاتبات واصله از وزارت خارجه در باب تحولات قفقاز، سقوط باکو به دست بلشویک‌ها، جنگ با ارمنستان، اتحاد بلشویک‌ها و کمالیست‌ها، توافق احتمالی بلشویک‌ها با دولت بریتانیا و ایجاد روابط سیاسی با افغانستان.

۷۳..... $\frac{۲۶ \text{ شعبان } ۱۳۳۸}{۱۹۲۰ \text{ مه } ۱۵}$ ۲۵ ثور ۱۲۹۹ ریاست وزرا به سلطان کاظم خان سیاح،

سلطان کاظم خان مأمور می‌شود با یک واحد ژاندارمری حفاظت از مرز آستارا و شروع نوعی مذاکرات اولیه را با نماینده بلشویک‌ها برعهده گیرد.

۷۴..... $\frac{۲۵ \text{ ثور } ۱۲۹۹}{۱۹۲۰ \text{ مه } ۱۵}$ ۲۶ شعبان ۱۳۳۸ سلطان کاظم خان سیاح به ریاست وزراء،

گزارشی مثبت از نخستین دیدار با نماینده بلشویک‌ها و مواعید همراهی حضرات.

۷۵..... $\frac{۲۷ \text{ ثور } ۱۲۹۹}{۱۹۲۰ \text{ مه } ۱۷}$ ۲۸ شعبان ۱۳۳۸ وزارت خارجه به نصرت‌الدوله،

دشواری اطلاع از وضعیت قفقاز، مخاطرات پیش رو در آذربایجان و اقدام برای افتتاح باب مذاکره با نماینده افغانستان.

۷۶..... $\frac{۲۹ \text{ شعبان } ۱۳۳۸}{۱۹۲۰ \text{ مه } ۱۸}$ ۲۸ ثور ۱۲۹۹ گزارش گیلان،

گزارشی فاقد صفحه اول از حمله بلشویک‌ها به انزلی. احتمالاً نخستین گزارش واصله در این خصوص.

۷۷..... $\frac{\text{اول رمضان } ۱۳۳۸}{۱۹۲۰ \text{ مه } ۱۹}$ ۲۹ ثور ۱۲۹۹ گزارش کارگزاری انزلی،

گزارشی جامع در تکمیل گزارش پیشین، حمله بلشویک‌ها و تصمیم فرمانده قوای بریتانیا برای عقب‌نشینی به رشت، ابلاغ مراتب به فرمانده ناوگان بلشویک و موافقت با فراهم آوردن فرصتی جهت عقب‌نشینی قوای بریتانیا.

۷۸..... $\frac{\text{اول رمضان } ۱۳۳۸}{۱۹۲۰ \text{ مه } ۱۹}$ ۲۹ ثور ۱۲۹۹ کفیل کارگزاری گیلان به وزارت خارجه،

گزارش مشابه گزارش پیشین، با شرح و جزئیاتی بیشتر در مورد حمله بلشویک‌ها، واکنش نظامیان بریتانیا و مساعی مقامات ایرانی برای جلوگیری از زدوخورد.

۱۵. کمیسر امور خارجه شوروی به دولت ایران، ۲۰ مه ۱۹۲۰ $\frac{۳۰ \text{ ثور } ۱۲۹۹}{۲ \text{ رمضان } ۱۳۳۸}$ ۷۹

در پاسخ به یادداشت اخیر ایران که توسط فرمانده ناو روزا لوکزامبورگ به مسکو مخابره گردید. ضمن استقبال از تلاش برای ایجاد مناسبات سیاسی و اعزام هیئتی به مسکو، یادآور بیانیه‌های پیشین دولت شوروی در ارتباط با ایران، حُسن نیت دولت شوروی، اعزام نمایندگان چند و بی‌اعتنایی ایران به این اقدامات شده است.

۱۶. وزیر امور خارجه ایران به کمیساریای خارجه مسکو، ۲ رمضان ۱۳۳۸ $\frac{۳۱ \text{ ثور } ۱۲۹۹}{۳۱ \text{ مه } ۱۹۲۰}$ ۸۱

در پاسخ تلگراف ۵ ژوئن دولت شوروی، ضمن استقبال از حُسن نیت مسکو، از همزمانی وصول این تلگراف با بمباران آستارا توسط یک ناو روسی ابراز تأسف می‌کند. تداوم حضور و تحرکات قوای شوروی در خاک ایران برخلاف مواعید پیشین مقامات شوروی مبنی بر احضار آن‌ها نیز یادآوری شده است.

۱۷. کارگزاری گیلان به وزارت خارجه، ۳ رمضان ۱۳۳۸ $\frac{\text{اول جوزا } ۱۲۹۹}{۲۲ \text{ مه } ۱۹۲۰}$ ۸۳

گزارشی از مذاکرات مقامات ایرانی و بریتانیایی با فرماندهان قوای بلشویک در غازیان؛ خواسته‌های بلشویک‌ها، توافق بر سر عدم پیشروی روس‌ها به سمت رشت. تعیین مواردی برای مذاکرات بعدی.

۱۸. کمیسر امور خارجه شوروی به وزیر خارجه ایران، ۶ رمضان ۱۳۳۸ $\frac{۴ \text{ جوزا } ۱۲۹۹}{۲۵ \text{ مه } ۱۹۲۰}$... ۸۴

خاتمه دادن به حضور باقیمانده قوای «گازد سفید» ذنیکین در گیلان دلیل اصلی لشکرکشی به انزلی ذکر شده است. وعده تخلیه قوای شوروی «همین که احتیاج نظامی مرفوع گردید».

۱۹. ریاست وزرا به نصرت الدوله، ۶ رمضان ۱۳۳۸ $\frac{۴ \text{ جوزا } ۱۲۹۹}{۲۵ \text{ مه } ۱۹۲۰}$ ۸۶

در پاسخ به تلگراف ۱۹ مه نصرت الدوله که متضمن نکاتی در باب بحث کردستان و مسائل مربوط به قفقاز بود به وضعیت انزلی و احتمال «مقاصد دیگر» بلشویک‌های مستقر در آن حدود اشاره شده است.

۲۰. وزارت خارجه به نصرت الدوله، ۸ رمضان ۱۳۳۸ $\frac{۶ \text{ جوزا } ۱۲۹۹}{۲۷ \text{ مه } ۱۹۲۰}$ ۸۷

گزارشی از تحرکات کلی بلشویک‌ها در منطقه با همکاری ترکان عثمانی برای از میان برداشتن مانع ازمنستان و متصل ساختن آناتولی به قفقاز؛ ارزیابی لشکرکشی اخیر بلشویک‌ها در گیلان از منظر تحرکات کلی فوق‌الذکر و احتمال آغاز تحرکات جدید در حوزه آذربایجان، لزوم درخواست از مؤتلفین برای اتخاذ تدابیری در جهت

«جلوگیری از انقلابات آناتولی».

۲۱. وزارت خارجه به وزیر خارجه، ۱۱ رمضان ۱۳۳۸ $\frac{۹ \text{ جوزا } ۱۲۹۹}{۳۰ \text{ مه } ۱۹۲۰}$ ۸۸

گزارشی از مذاکرات نمایندگان دولت با فرمانده قوای بلشویک در انزلی و همچنین مذاکرات سلطان کاظم خان در آستارا با فرمانده ناو روزا لوکزامبورگ، تحرکات اخیر بلشویکها در گیلان و آذربایجان، اقدامات جاری برای جلوگیری و امیدواری به «وقوع صلح بین دول اروپا و بلشویکها» تا مگر این التهابات فروکش کند.

۲۲. ریاست وزراء به کمیسر خارجه شوروی، ۱۰ خرداد ۱۲۹۹ $\frac{۱۲ \text{ رمضان } ۱۳۳۸}{۳۱ \text{ مه } ۱۹۲۰}$ ۹۰

در پاسخ به تلگرافهای واصله توسط فرمانده ناوگان شوروی و جمهوری آذربایجان دال بر تمایل مقامات شوروی بر استقرار روابط دوستانه با ایران، در ضمن استقبال از این امر نسبت به اقدامات اخیر در بمباران انزلی و پیاده کردن نیرو در گیلان اعتراض کرده، ابراز تمایل می کند. بر اساس یادداشت ۱۴ ژانویه ۱۹۱۸ و ۱۶ ژوئن ۱۹۱۹ شوروی برای استقرار روابط متقابل اقدام شود.

تأکید مجدد بر لزوم مراجعت قوای شوروی از ایران، خاتمه یافتن تحریکات سیاسی و دیگر شرایطی که برای اعاده مناسبات سیاسی ضرورت دارند.

۲۳. گزارش کفیل کارگزاری، ۱۱ خرداد ۱۲۹۹ $\frac{۱۴ \text{ رمضان } ۱۳۳۸}{۲ \text{ ژوئن } ۱۹۲۰}$ ۹۳

گزارشی مفصل از وقایع اخیر انزلی در فاصله ۷ ثور (از شب قبل از حمله بلشویکها) تا ۱۰ جوزا (خاتمه دور اول مذاکرات)؛ جزئیات رخدادهای و مذاکرات، ورود کوچک خان به انزلی، تحریکات سیاسی بلشویکهای ایرانی، وخامت بیش از پیش وضعیت.

۲۴. ریاست وزراء به وزیر خارجه، ۱۰ جوزا ۱۲۹۹ $\frac{۱۳ \text{ رمضان } ۱۳۳۸}{\text{اول ژوئن } ۱۹۲۰}$ ۱۰۹

در پاسخ به مکاتبات پیشین نصرت الدوله، تأکید بر لزوم فراخوانی قوای شوروی برای فراهم آوردن زمینه مذاکرات بعدی در گفتگو با نماینده شوروی و توضیحاتی چند پیرامون مذاکرات و مکاتبات اخیر با مقامات شوروی که ظاهراً موضوع پرسش لردکرزن قرار گرفته بود. توضیح شرایط ایران برای فراهم آمدن باب توافق با شوروی.

۲۵. گزارش گیلان، ۱۱ جوزا ۱۲۹۹ $\frac{۱۴ \text{ رمضان } ۱۳۳۸}{۲ \text{ ژوئن } ۱۹۲۰}$ ۱۱۱

ورود حدود پانصد بلشویک دیگر با کشتی.

۲۶. کارگزاری گیلان به وزارت خارجه، ۱۱ جوزا ۱۲۹۹ $\frac{۱۴ \text{ رمضان } ۱۳۳۸}{۲ \text{ ژوئن } ۱۹۲۰}$ ۱۱۱

- تلاش کمیته عدالت و رئیس قوای بلشویک برای جلب همکاری کارگزار.
۲۷. کارگزاری گیلان به وزارت خارجه، ۱۱ جوزا ۱۲۹۹ $\frac{۱۴ \text{ رمضان } ۱۳۳۸}{۲ \text{ ژوئن } ۱۹۲۰}$ ۱۱۲.....
 گزارشی پیرامون تعداد و ترکیب بلشویک‌های ایرانی‌ای که اخیراً تحت عنوان کمیته عدالت در انزلی مستقر شده و اقدامات آنها.
۲۸. نصرت الدوله به ریاست وزراء، ۱۸ رمضان ۱۳۳۸ $\frac{۱۶ \text{ جوزا } ۱۲۹۹}{۶ \text{ ژوئن } ۱۹۲۰}$ ۱۱۲.....
 درخواست اطلاعات دقیق راجع به تجاوزات اخیر بلشویک‌ها در گیلان و دیگر نقاط برای ارائه به مجمع فوق‌العاده جامعه ملل.
۲۹. سفارت آلمان به وزارت خارجه، ۹ ژوئن ۱۹۲۰ $\frac{۱۹ \text{ جوزا } ۱۲۹۹}{۲۱ \text{ رمضان } ۱۳۳۸}$ ۱۱۳.....
 اعلان وصول یادداشت دولت ایران درباره تحركات اخیر بلشویک‌ها در ایران و مخابره مفاد آن به دولت آلمان.
۳۰. گزارش کنسولگری ایران در ولادی قفقاز، ۳۰ رمضان ۱۳۳۸ $\frac{۲۸ \text{ جوزا } ۱۲۹۹}{۱۶ \text{ ژوئن } ۱۹۲۰}$ ۱۱۴.....
 تعدیات کمونیست‌های ایرانی در راستو و دیگر نقاط شمال قفقاز نسبت به کارمندان کنسولگری و «تجار و محترمین» ایرانی آن حدود.
۳۱. گزارش کنسولگری ولادی قفقاز، ۳۰ رمضان ۱۳۳۸ $\frac{۲۸ \text{ جوزا } ۱۲۹۹}{۱۶ \text{ ژوئن } ۱۹۲۰}$ ۱۱۵.....
 بازتاب تحولات گیلان در جراید محلی و شایعات جاری در مورد اعزام تعداد بیشتری از بلشویک‌های ایرانی به گیلان.
۳۲. وزارت خارجه به سرکنسولگری ایران در تفلیس، بی تاریخ ۱۱۵.....
 گزارشی کوتاه از تحولات گیلان و مازندران.
۳۳. گزارش کنسولگری ایران در ولادی قفقاز، ۲ شوال ۱۳۳۸ $\frac{۲۴ \text{ جوزا } ۱۲۹۹}{۱۹ \text{ ژوئن } ۱۹۲۰}$ ۱۱۶.....
 انتشارات جدید جراید کمونیستی و ابراز مخالفت با کنسولگری ایران.
۳۴. ریاست وزراء به وزیر خارجه، ۲ شوال ۱۳۳۸ $\frac{۲۴ \text{ جوزا } ۱۲۹۹}{۱۹ \text{ ژوئن } ۱۹۲۰}$ ۱۱۶.....
 شرحی پیرامون تعرضات جدید قوای شوروی به سمت رشت برخلاف «اطمینان‌های قطعی و رسمی که حکومت سویت در احضار قوای خود» داده بود. بمباران آستارا و تمرکز قوا در حدود خراسان و استرآباد، لزوم طرح این موارد در مکاتبات بعدی با مسکو و تأکید مجدد بر لزوم خروج قوا «چنانچه روابط دوستانه را مایل باشند».

۳۵. ایالت آذربایجان به ریاست وزراء، ۲۹ جوزا ۱۳۳۸ $\frac{۲ شوال ۱۳۳۸}{۱۹ ژوئن ۱۹۲۰}$ ۱۱۸

گزارش اعلان صادره از سوی کوچک‌خان در باب تشکیل حکومت سویت در ایران و اسامی هیئت حاکمه آن. الغای اصل سلطنت و پاره‌ای از دیگر اصول در حکومت جدید.

۳۶. وزارت خارجه یا ریاست وزرا به وزیر خارجه، ۷ شوال ۱۳۳۸ $\frac{۳ سرطان ۱۲۹۹}{۲۴ ژوئن ۱۹۲۰}$ ۱۱۹

آخرین اطلاعات واصله دربارهٔ تحركات بلشویک‌ها در گیلان، تلاش برای برآشفتن مازندران مقارن با شورش امیرمؤید باوند. مغایرت تمامی این داده‌ها با مواعد چپ‌ترین ناسامانی‌های آذربایجان.

۳۷. سرکنسولگری ایران در تفلیس به وزارت خارجه، ۲۴ ژوئن ۱۹۲۰ $\frac{۳ سرطان ۱۲۹۹}{۷ شوال ۱۳۳۸}$ ۱۲۰

ترجمهٔ مصاحبهٔ با کیروف نام نمایندهٔ شوروی در تفلیس [۹] دربارهٔ تحولات ایران و رخدادهای گیلان.

۳۸. وزارت خارجه به وزیر خارجه، ۸ شوال ۱۳۳۸ $\frac{۴ سرطان ۱۲۹۹}{۲۵ ژوئن ۱۹۲۰}$ ۱۲۱

خبر استعفای دولت وثوق‌الدوله و اسامی چهره‌هایی که برای جایگزینی او مطرح هستند. اخبار مربوط به تداوم حضور و مداخلات بلشویک‌ها در نقاط شمالی ایران به‌رغم تکذیب مقامات شوروی.

۳۹. ترجمهٔ گزارش روزنامهٔ کمونیست ولادی قفقاز، ۲۶ ژوئن ۱۹۲۰ $\frac{۵ سرطان ۱۲۹۹}{۹ شوال ۱۳۳۸}$ ۱۲۲

مقاله‌ای تبلیغی / تهییجی در باب انقلاب جهانی و دستاوردهای آن در دو حوزهٔ شرق و غرب - از جمله در ایران - و نقش «قشون احمر» در پیشبرد آن.

۴۰. ترجمهٔ گزارش روزنامهٔ کمونیست [ولادی قفقاز]، ۲۶ ژوئن ۱۹۲۰ $\frac{۵ سرطان ۱۲۹۹}{۹ شوال ۱۳۳۸}$ ۱۲۴

مصاحبه با وازنسکی مدیر ادارهٔ شرق کمیسری خارجهٔ روسیه دربارهٔ پیشینهٔ میرزا کوچک‌خان و نهضت جنگل، ماهیت «حکومت جدید انقلابی» در گیلان و وضعیت کنونی این نهضت.

۴۱. ترجمهٔ گزارش روزنامهٔ کمونیست، ۲۶ ژوئن ۱۹۲۰ $\frac{۵ سرطان ۱۲۹۹}{۹ شوال ۱۳۳۸}$ ۱۲۶

گزارشی مختصر دربارهٔ اظهارنظر یک روزنامه‌نگار فرانسوی راجع به انتشار «مسلك بلشویزم در عثمانی و ایران».

۴۲. وزیر خارجه به ریاست وزراء، ۲۵ ژوئن ۱۹۲۰ $\frac{۴ سرطان ۱۲۹۹}{۸ شوال ۱۳۳۸}$ ۱۲۶

- تلگراف واصله از نصرت‌الدوله مبنی بر ضرورت گردآوری و ارسال اطلاعات دقیقتر درباره نقش و مداخله دولت شوروی در تحرکات گیلان برای طرح در جلسه آتی مجمع ملل.
۴۳. وزارت خارجه به وزیر خارجه، ۱۴ شوال ۱۳۳۸ $\frac{۱۰ \text{ سرطان } ۱۲۹۹}{۳۱ \text{ ژوئن } ۱۹۲۰}$ ۱۲۷
- احتمال تشکیل یک کابینه جدید تحت ریاست مشیرالدوله، شرایط وی برای قبول زمامداری و ترکیب احتمالی کابینه‌اش. وضعیت صفحات شمالی تغییری نکرده است. دشواری گردآوری و ارسال اطلاعات دقیقتر از آن حدود. اهمیت بیش از پیش تحولات آسیای صغیر و تأثیر آن بر تحولات منطقه‌ای. درخواست اطلاعات جدید در این خصوص.
۴۴. گزارش کنسولگری ولادی قفقاز، ۱۲ سرطان ۱۲۹۹ $\frac{۱۴ \text{ شوال } ۱۳۳۸}{۳ \text{ ژوئیه } ۱۹۲۰}$ ۱۲۸
- اقدام ایرانیان ولادی قفقاز در دفاع از کنسولگری در برابر مداخلات بلشویک‌ها.
۴۵. گزارش کنسولگری ولادی قفقاز، ۱۲ سرطان ۱۲۹۹ $\frac{۱۴ \text{ شوال } ۱۳۳۸}{۳ \text{ ژوئیه } ۱۹۲۰}$ ۱۲۹
- ادامه تحرکات کمونیست‌های محلی و تهدید مخالفان.
۴۶. گزارش کنسولگری ولادی قفقاز، ۱۲ سرطان ۱۲۹۹ $\frac{۱۴ \text{ شوال } ۱۳۳۸}{۳ \text{ ژوئیه } ۱۹۲۰}$ ۱۲۹
- انتشار خبری در جراید محلی مبنی بر افتتاح داد و ستد تجاری میان ایران و روسیه.
۴۷. گزارش کنسولگری ولادی قفقاز، ۱۲ سرطان ۱۲۹۹ $\frac{۱۴ \text{ شوال } ۱۳۳۸}{۳ \text{ ژوئیه } ۱۹۲۰}$ ۱۳۰
- افزایش فشار نیروهای لهستانی و قوای ضدانقلاب ژنرال ورانگل بر ضد بلشویک‌ها و «تشویش خاطر حکومت حاضر».
۴۸. وزارت خارجه به سرکنسولگری تفلیس ۱۳۱
- تکذیب اخبار منتشرشده در جراید ولادی قفقاز درباره تحولات گیلان
۴۹. سفارت ایران در لندن به وزارت خارجه، ۲۵ شوال ۱۳۳۸ $\frac{۲۱ \text{ سرطان } ۱۲۹۹}{۳ \text{ ژوئیه } ۱۹۲۰}$ ۱۳۱
- پرسش پیرامون ترتیب و نحوه مکاتبات جاری با جامعه ملل و ضرورت مطلع ساختن مجمع از هر مکاتبه دولت ایران با دولت شوروی.
۵۰. وزارت خارجه ۱۳۲
- بخشی از یک گزارش - فاقد بخش اول - پیرامون تحرکات جاری بلشویک‌ها در

صفحات شمالی ایران و تأکید بر لزوم تدارک قوایی برای مقابله با این تحركات، حتی برای واداشتن آن‌ها به مذاکره. احتمالاً مخاطب نصرت‌الدوله است.

۵۱. وزارت خارجه به مشاورالممالک، ۴ ذیقعدۀ ۱۳۳۸ ۳۰ سرطان ۱۲۹۹ ۱۳۳
۳۱ ژوئیه ۱۹۲۰

دستورالعمل و رئوس مسائلی که مشاورالممالک انصاری در سفر به مسکو باید موضوع مذاکره قرار دهد؛ خروج قوای نظامی شوروی از ایران و قطع حمایت از عناصر شورشی محلی، انعقاد عهدنامهٔ مودت، افتتاح باب مراودات تجاری و دولتی و اقدام برای حل و فصل مسائل مرزی.

۵۲. گزارش کفیل کارگزاری انزلی، ۴ اسد ۱۲۹۹ ۹ ذیقعدۀ ۱۳۳۸ ۱۳۵
۲۶ ژوئیه ۱۹۲۰

یک گزارش مفصل دیگر از کفیل کارگزاری انزلی در تکمیل گزارش‌های مشابه پیشین (از جمله اسناد شمارهٔ ۱۴-۱۲، ۱۷ و ۲۳). حوادث گیلان از بدو بمباران انزلی توسط ناوگان شوروی در ۲۸ ثور تا اواخر جوزا مشتمل بر نحوهٔ دعوت از میرزا کوچک‌خان و استقبال بلشویک‌ها از او، ناتوانی مقامات دولتی در جلوگیری از تحریکات انقلابی، توقیف مقامات مزبور، اعلان تشکیل حکومت «کمیتهٔ سرخ»، برخورد میان قزاق‌ها و بلشویک‌ها.

۵۳. وزارت خارجه به مشاورالممالک، ۱۷ ذیقعدۀ ۱۳۳۸ ۲۲ اسد ۱۲۹۹ ۱۴۸
۳ اوت ۱۹۲۰

در تکمیل دستورالعمل پیشین برای مذاکره با دولت شوروی (سند ۵۱). ارسال نسخه‌ای از تلگراف اخیر چیچرین و ارائه داده‌هایی جدید در بطلان دعای بلشویک‌ها مبنی بر عدم مداخله در تحولات گیلان. تأکید بر استفاده از بیانیه‌های پیشین بلشویک‌ها در مورد ایران و وعده‌های آن‌ها در لغو تحمیلات دولت تزاری در مذاکرات پیش رو.

۵۴. کنسول ایران در باکو به ریاست وزراء، ۲۹ اسد ۱۲۹۹ ۵ ذیحجهٔ ۱۲۹۹ ۱۵۴
۲۰ اوت ۱۹۲۰

خبر ورود مشاورالممالک به تفلیس و عزیمت عنقریب وی به مسکو.

۵۵. کنسولگری باکو به وزارت خارجه، ۱۹ ذیحجهٔ ۱۳۳۸ ۱۰ سنبلهٔ ۱۲۹۹ ۱۵۵
۸ سپتامبر ۱۹۲۰

خبر تشکیل جمهوری در گیلان، اعضاء حکومت جدید و اختلافات تشکیلات جدید با احسان‌الله‌خان.

۵۶. ریاست وزراء به مشاورالممالک، ۳۰ ذی‌الحجهٔ ۱۳۳۸ ۲۲ سنبلهٔ ۱۲۹۹ ۱۵۵
۱۴ سپتامبر ۱۹۲۰

تأکید بر ضرورت حرکت هرچه سریعتر مشاورالممالک از تفلیس به مسکو و شروع مذاکرات.

- ۱۵۶..... $\frac{۲۵ \text{ سنبله } ۱۲۹۹}{۱۷ \text{ سپتامبر } ۱۹۲۰}$ ۱۳۳۹ محرم ۳ در لندن، سفارت ایران در لندن، ریاست وزراء به سفارت ایران در لندن، ۳ محرم ۱۳۳۹
- از کراسین نماینده شوروی در لندن پیرامون علل تأخیر حرکت مشاور الممالک به مسکو تحقیق شده و اگر راه مسدود است، از اروپا نماینده دیگری اعزام شود.
- ۱۵۷..... $\frac{۳۰ \text{ سنبله } ۱۲۹۹}{۲۲ \text{ سپتامبر } ۱۹۲۰}$ ۱۳۳۹ محرم ۸ به مشاور الممالک، ۸ محرم ۱۳۳۹
- تأکید مجدد بر صرف نظر از رسیدگی به مسائل ثانوی در قفقاز و لزوم حرکت هر چه سریعتر به مسکو.
- ۱۵۷..... $\frac{۱۱ \text{ میزان } ۱۲۹۹}{۱۳ \text{ اکتبر } ۱۹۲۰}$ ۱۳۳۹ محرم ۱۹ به وزارت خارجه، ۱۹ محرم ۱۳۳۹
- «قصور تعویق حرکت» را متوجه مقامات شوروی می‌داند، شرحی پیرامون وضعیت اسفناک ایرانیان قفقاز، تدابیر لازم جهت تجدید سازمان نمایندگی ایران در قفقاز، ابراز نارضایتی از مذکرات منشور الملک با مقامات باکو و امکان تداخل این امر با حیطه مأموریت وی، شرایط تخلیه قوا، اعتبار بالای ایران در میان محافل سیاسی باکو و انتظار همراهی برای دفع شر بلشویک‌ها و ملاحظاتی چند پیرامون دیگر تحولات و مسائل جاری.
- ۱۶۲..... $\frac{۱۳ \text{ میزان } ۱۲۹۹}{۵ \text{ اکتبر } ۱۹۲۰}$ ۱۳۳۹ محرم ۲۱ به وزارت خارجه، ۲۱ محرم ۱۳۳۹
- گرایشات ضد بلشویکی حیدرخان عمواغلی و لزوم تقویت وی.
- ۱۶۳..... $\frac{۱۴ \text{ صفر } ۱۳۳۹}{۲۲ \text{ اکتبر } ۱۹۲۰}$ ۱۲۹۹ عقرب ۴ به وزارت خارجه، ۴ عقرب ۱۲۹۹
- ملاقات با نریمان‌آف و وعده‌های او در ایجاد حسن روابط، استرداد اموال رعایا و تجار ایرانی، تسهیل مهاجرت ایرانیان و از سرگیری ارتباط تلگرافی با ایران. درخواست اطلاعات درباره زдохوردهای جاری در گیلان.
- ۱۶۴..... $\frac{۱۵ \text{ صفر } ۱۳۳۹}{۲۳ \text{ اکتبر } ۱۹۲۰}$ ۱۲۹۹ عقرب ۵ به وزارت خارجه، ۵ عقرب ۱۲۹۹
- احاله ادامه مذاکرات به منشور الملک در باکو بعد از عزیمت مشاور الممالک به مسکو، مذاکرات او با نریمان‌آف، توضیحات نریمان‌آف پیرامون علل پیشامد لشکرکشی به انزلی و وعده تخلیه قوای مزبور در آینده نزدیک.
- ۱۶۶..... $\frac{۸ \text{ عقرب } ۱۲۹۹}{۲۶ \text{ اکتبر } ۱۹۲۰}$ ۱۳۳۹ صفر ۱۸ به وزارت خارجه، ۱۸ صفر ۱۳۳۹
- بی‌اطلاعی مقامات مسکو از علل تأخیر مشاور الممالک در سفر.
- ۱۶۷..... $\frac{۱۷ \text{ عقرب } ۱۲۹۹}{۴ \text{ نوامبر } ۱۹۲۰}$ ۱۳۳۹ صفر ۲۲ به کمیساریای خارجه شوروی، ۲۲ صفر ۱۳۳۹

انتظار ورود مشاورالممالک به مسکو و ابراز امیدواری به ثمربخش بودن مذاکرات برای «برقراری دوستی دیرینه بین ایران و روسیه». ابراز تأسف از تداوم حضور قوای مهاجم در انزلی و حدود رشت.

۶۵. مشاورالممالک به وزارت خارجه، ۸ نوامبر ۱۹۲۰ $\frac{۱۶ \text{ عقرب } ۱۲۹۹}{۲۶ \text{ صفر } ۱۳۳۹}$ ۱۶۸

نگرانی روس‌ها از آن‌که اگر قوای خود را فراخوانند قوای بریتانیا مجدداً به سمت انزلی بیاید. تمایل مسکو برای اعزام سفیر به تهران و درخواست واگذاری سفارت روسیه به سفیر جدید. تقویت دولت شوروی به دلیل شکست قوای ورائگل و مصالحه با لهستان، مفاد عهدنامه پیشنهادی دولت شوروی در هجده بند.

۶۶. منشورالملک به وزارت خارجه، اول قوس ۱۲۹۹ $\frac{۱۲ \text{ ربیع الاول } ۱۳۳۹}{۲۲ \text{ نوامبر } ۱۹۲۰}$ ۱۷۰

بی‌خبری از تحولات تهران، شایعه استعفاى کابینه مشیرالدوله و اقتدار مجدد بریتانیایی‌ها در ایران.

۶۷. وزارت خارجه به منشورالملک، ۱۲ ربیع‌الاول ۱۳۳۹ $\frac{\text{اول قوس } ۱۲۹۹}{۲۳ \text{ نوامبر } ۱۹۲۰}$ ۱۷۱

در پاسخ به مکاتبات پیشین منشورالملک، تأیید اظهارات او به نریمان‌آف، عقب‌نشینی قزاق‌ها از رشت، عزل افسران روس قزاقخانه و انتصاب افسران ایرانی به جای آن‌ها، لزوم ادامه مذاکرات در باکو همزمان با مذاکرات مشاورالممالک در مسکو.

۶۸. ریاست وزرا به مشاورالممالک، ۲۰ ربیع‌الاول ۱۳۳۹ $\frac{۹ \text{ قوس } ۱۲۹۹}{\text{اول دسامبر } ۱۹۲۰}$ ۱۷۲

پاسخ فتح‌الله‌خان اکبر رئیس‌الوزراء جدید به یکی از مکاتبات پیشین مشاورالممالک، تأکید بر ادامه سیاست قبلی و پشتیبانی از مأموریت مشاورالممالک، ضرورت خروج قوای شوروی از ایران قبل از هر مذاکره‌ای. ابراز تعجب از تمایل دولت شوروی برای صدور اجازه فعالیت کمونیست‌ها در ایران با توجه به وعده آن‌ها مبنی بر عدم مداخله در امور کشور. تحولات خطرناک در قفقاز به دلیل همراهی بلشویک‌ها و ملیون عثمانی، علت عزل صاحبمصبان روس قزاقخانه.

۶۹. وزارت خارجه به ریاست وزراء، سلخ ربیع‌الاول ۱۳۳۹ $\frac{۱۹ \text{ قوس } ۱۲۹۹}{۱۱ \text{ دسامبر } ۱۹۲۰}$ ۱۷۴

ترجمه مقاله‌ای به امضاء کارل رادک تحت عنوان «ایران و امپریالیزم انگلستان»، ابراز مسرت از توسعه اندیشه انقلاب به‌عنوان بخشی از انقلاب جهانی در ایران، انکار مداخله نظامی بلشویک‌ها در این تحولات، مروری بر زمینه تاریخی توسعه گرایش‌های ضدانگلیسی در ایران، آمادگی شوروی برای کمک به انقلاب ایران.

۱۷۸..... ۶ ربیع الثانی ۱۳۳۹ / ۲۵ قوس ۱۲۹۹ / ۱۷ دسامبر ۱۹۲۰

گزارشی دربارهٔ ایرانیانی که در قشون باکو خدمت می‌کنند.

۱۷۸..... ۲۵ قوس ۱۲۹۹ / ۶ ربیع الثانی ۱۳۳۹ / ۱۷ دسامبر ۱۹۲۰

گزارش مشاور الممالک به رئیس الوزراء وقت - سپهدار اعظم - در مورد پیشرفت مذاکرات، ابراز اطمینان از حسن ظن دولت شوروی نسبت به ایران، تدقیق مفاد هجده گانهٔ عهدنامهٔ موضوع مذاکره، طرح یک بخش محرمانهٔ مکمل با اشمال بر موارد بحث‌انگیزی چون حق لشکرکشی روسیه به ایران در صورت ناتوانی دولت ایران در جلوگیری از حملهٔ دشمنان روسیه از طریق ایران و صدور اجازهٔ فعالیت‌های کمونیستی در ایران، تأکید مشاور الممالک بر تصویب یک چنین عهدنامه‌ای، ارسال پذیرش برای سفیر جدید شوروی و تعیین مسیر سفر او به ایران، ضرورت انعقاد معاهداتی با جماهیر قفقاز.

۱۸۲..... ۷ ربیع الثانی ۱۳۳۹ / ۲۶ قوس ۱۲۹۹ / ۱۸ دسامبر ۱۹۲۰

گزارش مختصری از وضعیت به‌هم‌ریختهٔ قفقاز.

۱۸۳..... ۲۶ قوس ۱۲۹۹ / ۱۸ دسامبر ۱۹۲۰ / ۷ ربیع الثانی ۱۳۳۹

ابراز بی‌خبری از اقدامات مشاور الممالک و تأکید بر ضرورت فراهم آوردن موجبات خروج قوای شوروی از ایران.

۱۸۳..... ۵ جدی ۱۲۹۹ / ۱۵ ربیع الثانی ۱۳۳۹ / ۲۶ دسامبر ۱۹۲۰

بی‌خبری از تحولات ایران، سوءتأثیر خیر کناره‌گیری دولت مشیرالدوله در شوروی و تعبیر آن به فرادستی بریتانیا، لزوم فاصله گرفتن از سیاست‌های انگلیس.

۱۸۴..... ۱۸ ربیع الثانی ۱۳۳۹ / ۲۹ دسامبر ۱۹۲۰ / ۸ جدی ۱۲۹۹

درخواست طرح واگذاری نخجوان به ایران با مقامات شوروی در آن هنگامه و گیرودار.

۱۸۵..... ۱۱ جدی ۱۲۹۹ / ۲۱ ربیع الثانی ۱۳۳۹ / اول ژانویه ۱۹۲۱

در پاسخ به یکی از مکاتبات پیشین. تأکید مجدد بر ضرورت تصویب هرچه سریعتر عهدنامه، تسریع صدور پذیرش سفیر جدید شوروی.

۱۸۶..... ۱۵ جدی ۱۲۹۹ / ۵ ژانویه ۱۹۲۱ / ۲۵ ربیع الثانی ۱۳۳۹

گزارشی درباره طرز سلوک جابرانه بلشویک‌ها و مجری بودن «مذهب مزدک» در بادکوبه، در مقابله با چنین پدیده‌ای جز به «استحکامات سرحد و تکثیر قشون» راه دیگری نمی‌توان اتخاذ کرد، درخواست پذیرش استعفا او به دلیل شرایط غیر قابل تحمل فعلی.

۷۸. مشاورالممالک به ریاست وزراء، ۶ ژانویه ۱۹۲۱ $\frac{۱۶ \text{ جدی } ۱۲۹۹}{۲۶ \text{ ربیع الثانی } ۱۳۳۹}$ ۱۸۶

نکوهش مقامات تهران به تعلل در اتخاذ یک سیاست روشن و قطعی، انتساب این رویه به فاصله نگرفتن از سیاست‌های بریتانیا، نگرانی روس‌ها از تهدید مجدد باکو توسط قوای بریتانیا به محض عقب‌نشینی قوای نظامی بلشویک.

۷۹. ریاست وزراء به مشاورالممالک، ۱۶ جدی ۱۲۹۹ $\frac{۶ \text{ ژانویه } ۱۹۲۱}{۲۶ \text{ ربیع الثانی } ۱۳۳۹}$ ۱۸۸

در پاسخ به یکی از گزارش‌های پیشین مشاورالممالک درباره عهدنامه موضوع مذاکره. توضیح درباره علل تأخیر در پاسخ به این مکاتبه، ابراز اطمینان از خروج قوای بریتانیا در اسرع وقت و ابلاغ این امر به مقامات شوروی در جهت تسریع عقب‌نشینی قوای آنها از ایران، موافقت با ورود سفیر شوروی و درخواست اطلاع از مسیر سفر وی، مغایرت انضمام یک بخش محرمانه بر عهدنامه موضوع مذاکره بر اساس «اصول و نظامات مجمع اتفاق ملل» و پیشنهاد انضمام این موارد در عهدنامه رسمی، مفاد عهدنامه پیشنهادی بعد از اعمال این موارد در ۲۶ بند، مخالفت با انضمام بندی در خصوص آزادی تبلیغات سوسیالیستی در ایران و عدم لزوم انضمام بندی در مورد اقامت قشون روس در ایران.

۸۰. ریاست وزراء به مشاورالممالک، ۲۶ ربیع الثانی ۱۳۳۹ $\frac{۱۶ \text{ جدی } ۱۲۹۹}{۶ \text{ ژانویه } ۱۹۲۱}$ ۱۹۴

یادآوری لزوم اشاره به مسئله مغان در عهدنامه.

۸۱. ریاست وزراء به مشاورالممالک، بدون تاریخ ۱۹۵

یادآوری لزوم اشاره به الغاء امتیازات راه آهن جلفا- تبریز و کشتی‌های دریای ارومیه.

۸۲. وزارت خارجه به منشورالملک، ۲۹ ربیع الثانی ۱۳۳۹ $\frac{۱۹ \text{ جدی } ۱۲۹۹}{۹ \text{ ژانویه } ۱۹۲۱}$ ۱۹۵

در پاسخ به مکاتبه و «دعای بیست و دوگانه» ای که اصل آن در این مجموعه ملاحظه نشد.

۸۳. مشاورالممالک به وزارت خارجه، ۱۱ ژانویه ۱۹۲۱ $\frac{۲۱ \text{ جدی } ۱۲۹۹}{\text{اول جمادی الاول } ۱۳۳۹}$ ۱۹۵

ابراز نگرانی از اخبار منتشرشده مبنی بر اقدام احمدشاه به ترک تهران، اطمینان دادن مشاورالممالک به این‌که «روسیه ابدأ قصد سوء نسبت به سلطنت و مملکت ندارد».

۸۴. ریاست وزراء به مشاور الممالک، اول جمادی الاول ۱۳۳۹ $\frac{۲۱ \text{ جدی } ۱۲۹۹}{۱۱ \text{ ژانویه } ۱۹۲۱}$ ۱۹۶.....

تأکید مجدد بر ضرورت امضاء و اتمام عهدنامه پیش از حرکت وزیرمختار شوروی به ایران.

۸۵. ریاست وزراء به مشاور الممالک، ۴ جمادی الاول ۱۳۳۹ $\frac{۲۴ \text{ جدی } ۱۲۹۹}{۱۴ \text{ ژانویه } ۱۹۲۱}$ ۱۹۷.....

در پاسخ به یکی از مکاتبات پیشین و کتایه آمیز مشاور الممالک (شماره ۷۸) و اشاره به آن که دیگران نیز به اندازه او ایران را دوست دارند. تأکید مجدد بر لزوم نهایی شدن کار معاهده.

۸۶. منشورالملک به ریاست وزراء، ۲۶ جدی ۱۲۹۹ $\frac{۶ \text{ جمادی الاول } ۱۳۳۹}{۱۶ \text{ ژانویه } ۱۹۲۱}$ ۱۹۷.....

به هم ریختگی وضعیت قفقاز و احتمال «انقلابات».

۸۷. به مشاور الممالک، ۱۲ جمادی الاول ۱۳۳۹ $\frac{۲ \text{ دلو } ۱۲۹۹}{۲۲ \text{ ژانویه } ۱۹۲۱}$ ۱۹۸.....

از سفارت ایران در برلین خواسته شده است به مشاور الممالک اطلاع داده شود که جواب تلگراف او از راه عشق آباد مخابره شده است. تکذیب خبر حرکت احمدشاه.

۸۸. به مشاور الممالک، ۱۲ جمادی الاول ۱۳۳۹ $\frac{۲ \text{ دلو } ۱۲۹۹}{۲۲ \text{ ژانویه } ۱۹۲۱}$ ۱۹۸.....

پاسخ مفصل به مکاتبه پیشین مشاور الممالک - سند شماره ۸۳ - تکذیب خبر کناره گیری شاه یا تغییر پایتخت، تنها خبر مهم کناره گیری سپهدار اعظم است و تلاش برای تشکیل یک کابینه جدید.

۸۹. ریاست وزراء به مشاور الممالک، ۱۴ جمادی الاول ۱۳۳۹ $\frac{۴ \text{ دلو } ۱۲۹۹}{۲۴ \text{ ژانویه } ۱۹۲۱}$ ۱۹۹.....

توضیحات سپهدار اعظم در مورد کناره گیری دو هفته ای و آنگاه زمامداری مجددش، تأکید مجدد بر امضاء هرچه سریعتر معاهده هم از لحاظ افزایش اطمینان شاه و هم رفع نگرانی از افکار عمومی، تعرض ناوهای جنگی بلشویک به سواحل مازندران و مغایرت اعمالی از این دست با مواجید شوروی ها.

۹۰. منشورالملک به ریاست وزراء، ۴ دلو ۱۲۹۹ $\frac{۱۴ \text{ جمادی الاول } ۱۳۳۹}{۲۴ \text{ ژانویه } ۱۹۲۱}$ ۲۰۰.....

آشوب و اغتشاش در داغستان و شایعات جاری.

۹۱. منشورالملک به وزارت خارجه، ۶ دلو ۱۲۹۹ $\frac{۱۶ \text{ جمادی الاول } ۱۳۳۹}{۲۶ \text{ ژانویه } ۱۹۲۱}$ ۲۰۱.....

حرکت هیئت سفارت شوروی از مسکو، به زودی به بادکوبه می رسند، مسیر بعدی آنها از چه سمتی خواهد بود؟

۹۲. مشاورالممالک به وزارت خارجه، ۲۷ ژانویه ۱۹۲۱ $\frac{۱۷ \text{ جمادی الاول } ۱۳۳۹}{۷ \text{ دلو } ۱۲۹۹}$ ۲۰۱

اقدام بر اساس دستورالعمل واصله از سپهدار - سند شماره ۷۹، ضرورت تشکیل یک کمیسیون مشترک برای هماهنگ ساختن خروج قوای بریتانیا و شوروی از ایران، اعلان مسیر حرکت نماینده روسیه، موارد مربوط به بخش محرمانه عهدنامه. مقامات شوروی خواهان اطلاعاتی درباره «ترتیب تشکیلات صنفی و فرق پلتیکی در ایران» شده‌اند، پیش‌نویس پاسخی که در این خصوص برای ابلاغ به مقامات شوروی تهیه دیده است، نکاتی درباره دیگر مفاد عهدنامه.

۹۳. ریاست وزراء به مشاورالممالک، ۱۷ جمادی الاول ۱۳۳۹ $\frac{۷ \text{ دلو } ۱۲۹۹}{۲۷ \text{ ژانویه } ۱۹۲۱}$ ۲۰۴

دشواری‌های ناشی از اختلالات تلگرافی و بی‌اطلاعی از نتایج مذاکرات، خروج نیروهای بریتانیا تا ماه آوریل و مطمئن ساختن دولت شوروی از این بابت، اشاره مجدد به تعرض ناوهای شوروی به سواحل مازندران، میسر نبودن اعزام حاکم به گیلان تا پیش از خلع سلاح کمونیست‌های گیلان.

۹۴. ریاست وزراء به مشاورالممالک، ۲۴ جمادی الاول ۱۳۳۹ $\frac{۱۴ \text{ دلو } ۱۲۹۹}{۳ \text{ فوریه } ۱۹۲۱}$ ۲۰۶

لزوم انضمام خسارات وارده به اتباع ایران در ترکستان روس در بند مربوط به خسارات عهدنامه تحت مذاکره.

۹۵. منشورالملک به ریاست وزراء، ۱۸ دلو ۱۲۹۹ $\frac{۲۸ \text{ جمادی الاول } ۱۳۳۹}{۷ \text{ فوریه } ۱۹۲۱}$ ۲۰۶

شرح دیگری از منشورالملک در پی گزارش‌های قبلی‌اش درباره «روش و دستور و مسلک» جابرائله بلشویک، عملکردشان در قفقاز و قصد آن‌ها برای «ایجاد آشوب و فتنه در سرتاسر ایران»، ملاحظه مفاد عهدنامه درج‌شده و اجازه ارائه گزارشی پیرامون معایب آن.

۹۶. منشورالملک به ریاست وزراء، ۱۹ دلو ۱۲۹۹ $\frac{۲۹ \text{ جمادی الاول } ۱۳۳۹}{۸ \text{ فوریه } ۱۹۲۱}$ ۲۰۸

مخاطبه یک تلگراف واصله از مشاورالممالک به تهران توسط منشورالملک، موضوع خبر استعفای شاه در جراید بریتانیا، مصاحبه کارخان در محاسن عهدنامه تحت مذاکره و دسایس بریتانیا در روابط دو کشور. اشاره‌ای به موضوع فراخواندن قوای نظامی از ایران و ترتیبات لازم.

۹۷. منشورالملک به وزارت خارجه، ۲۴ دلو ۱۲۹۹ $\frac{۳ \text{ جمادی الثانی } ۱۳۳۹}{۱۳ \text{ فوریه } ۱۹۲۱}$ ۲۱۰

ابلاغ پرسش‌های مشاورالممالک پیرامون حکومت رشت و اقدام برای تسهیل مخابرات تلگرافی. احتمال سفر نماینده شوروی به ایران از راه خراسان.

۹۸. وزارت خارجه به مشاورالممالک، ۷ جمادى الثانى ۱۳۳۹ $\frac{۲۷ \text{ دلو } ۱۲۹۹}{۱۶ \text{ فوریه } ۱۹۲۱}$ ۲۱۱
 اخبار مربوط به مذاکرات تجارى بریتانیا و شوروى در لندن و احتمال طرح موضوع ایران در خلال این مذاکرات.
۹۹. ریاست وزراء به مشورالملک، ۱۰ جمادى الثانى ۱۳۳۹ $\frac{۱۹ \text{ حوت } ۱۲۹۹}{۱۹ \text{ فوریه } ۱۹۲۱}$ ۲۱۱
 برای ابلاغ به مشاورالممالک: میسر نبودن اعزام حاکم برای گیلان تا زمانى که «کار کمونیست‌های آنجا خاتمه پیدا نکرده...» است و همچنین مسیر نبودن استفاده از مسیر انزلی- تهران برای عبور فرستاده شوروى به دلیل حضور قوای بریتانیا در آن مسیر. ارجحیت راه خراسان در صورت محدود بودن افراد هیئت اعزامی.
۱۰۰. ریاست وزراء به مشاورالممالک، ۱۸ جمادى الثانى ۱۳۳۹ $\frac{۹ \text{ حوت } ۱۲۹۹}{۲۷ \text{ فوریه } ۱۹۲۱}$ ۲۱۲
 عدم تمایل مقامات بریتانیایی برای حضور در یک کمیسیون مختلط جهت ترتیب فراخواندن قوای نظامی از ایران بدون حضور نماینده روسیه شوروى.
۱۰۱. ریاست وزراء به مشورالملک، ۶ حوت ۱۲۹۹ $\frac{۱۵ \text{ جمادى الثانى } ۱۳۳۹}{۲۴ \text{ فوریه } ۱۹۲۱}$ ۲۱۳
 قدردانى سیدضیاءالدین طباطبایی از فعالیت‌های مشورالملک در قفقاز، درخواست ارسال بیانیه دولت جدید برای مشاورالممالک، ابلاغ «سلام و مودت» به ساعد و دیگر اعضای کنسولگری ایران در باکو.
۱۰۲. مشاورالممالک به وزارت خارجه، ۲ مارس ۱۹۲۱ $\frac{۲۲ \text{ جمادى الثانى } ۱۳۳۹}{۱۳ \text{ حوت } ۱۲۹۹}$ ۲۱۴
 درخواست دولت شوروى برای تشکیل کمیسیونی جهت رسیدگی به مسائل مرزى فیروزه و خلیج استرآباد.
۱۰۳. مشاورالممالک به ریاست وزراء، ۲۲ جمادى الثانى ۱۳۳۹ $\frac{۱۳ \text{ حوت } ۱۲۹۹}{۳ \text{ مارس } ۱۹۲۱}$ ۲۱۴
 در پاسخ به تلگراف ۱۶ فوریه- احتمالاً سند شماره ۹۸- درباره مذاکرات، تأکید مجدد مشاورالممالک بر اتمام کار معاهده، بی‌اطلاعى از نظر مقامات تهران، موضوع انحلال جمهورى گیلان، سفر وزیر مختار شوروى به ایران، معاهده شوروى با افغانستان، مناسبات مصطفی کمال‌پاشا با مسکو.
۱۰۴. مشورالملک به ریاست وزراء، اواسط حوت ۱۲۹۹ ۲۱۶
 در پاسخ به یکی از تلگراف‌های ریاست وزراء- احتمالاً سند شماره ۱۰۱- توضیحاتی پیرامون گزارش‌های واصله از مشاورالممالک؛ از جمله گزارشی به ساعدالوزاره مبنی بر به امضاء رسیدن معاهده ایران و شوروى در ۲۷ فوریه، ادعای وزارت خارجه مسکو در

مورد انحلال جمهوری گیلان و قرار تشکیل یک کمیسیون مختلط برای هماهنگی خروج قوای خارجی؛ تکذیب خبر انحلال جمهوری و تأکید بر بالاگرفتن مداخلات شوروی، اظهارات نریمان آف مبنی بر ضرورت انعقاد یک معاهده جداگانه با حکومت باکو، لزوم رسیدگی به خسارات وارده بر اتباع ایران در قفقاز، آشوب و اغتشاش در روسیه، مأموریت معاضدالسلطنه، بازتاب مثبت خبر کودتای سوم حوت در قفقاز و استقبال از آن به عنوان اقدامی در جهت سرنگونی «حکومت مستبد انگلیس پرست» تهران.

۱۰۵. ریاست وزراء به مشاورالممالک، ۲۶ جمادی الثانی ۱۳۳۹ $\frac{۱۷ \text{ حوت } ۱۲۹۹}{۷ \text{ مارس } ۱۹۲۱}$ ۲۱۹
 درباره قضایای حدود آستارا و تجمع «قشون احمر» در آن حدود، لزوم مذاکره با مقامات دولت شوروی.

۱۰۶. ریاست وزراء به مشاورالممالک، ۲۶ جمادی الثانی ۱۳۳۹ $\frac{۱۷ \text{ حوت } ۱۲۹۹}{۷ \text{ مارس } ۱۹۲۱}$ ۲۲۰
 با توجه به «فجایع اخیر بادکوبه» و پایمال شدن جان و مال اتباع ایران - اشاره به گزارش های دریافت شده از منشورالملک، لازم است دولت شوروی برای اعاده اطمینان ایرانیان نسبت به «ميثاق و عهد» خود لاقبل برای احضار قشون خود از ایران اقدام کند.

۱۰۷. ریاست وزراء به مشاورالممالک، ۱۸ حوت ۱۲۹۹ $\frac{۲۷ \text{ جمادی الثانی } ۱۳۳۹}{۸ \text{ مارس } ۱۹۲۱}$ ۲۲۱
 در پاسخ به یکی از مکاتبات پیشین مشاورالممالک (سند شماره ۱۰۲). انتشار خبر امضاء معاهده ایران و شوروی و بی خبری مقامات کشور، مناسب نبودن راه گیلان برای سفر فرستاده شوروی، لزوم تعیین مسیر بعدی از لحاظ فراهم آوردی مقدمات استقبال.

۱۰۸. نادر آراسته به وزارت خارجه، ۱۸ حوت ۱۲۹۹ $\frac{۲۷ \text{ جمادی الثانی } ۱۳۳۹}{۸ \text{ مارس } ۱۹۲۱}$ ۲۲۱
 رسیدن فرستاده شوروی و هیئت همراه به تاشکند، حرکت عقرب به عشق آباد و طهران؛ مختصر اشاره ای به وضعیت داخلی روسیه و اختلافات درونی کمونیست ها، پیگیری موضوع خدادوردی و یادآوری ضرورت تقویت سرحدات ایران در خراسان، موضوع خدمت نظام اجباری اتباع ایران در ترکستان، درخواست صدور حکم سرکنسولی ایران در تاشکند برای رسیدگی به مسائل اتباع ایران در آن حدود از جمله خدمت اجباری در نظام، و همچنین ایجاد ارتباط با امارت بخارا.

۱۰۹. نادر آراسته به وزارت خارجه ۲۲۵
 ظاهراً ابلاغ پیامی است از سوی وزیرمختار شوروی در پاسخ به این درخواست مقامات ایرانی که پیش از ورود وی به تهران تمام مسائل موضوع بحث دو کشور پایان یافته

باشد. پاسخ منفی روتشتاین و تأکید بر امکان حل و فصل سریعتر این مسائل در پی حضور وی در تهران.

۱۱۰. وزارت خارجه به مشاور الممالک، ۲ رجب ۱۳۳۹ $\frac{۱۲ \text{ حوت } ۱۲۹۹}{۱۱ \text{ مارس } ۱۹۲۱}$ ۲۲۵

ضرورت رسیدگی به سیاست شوروی در ملزم داشتن اتباع خارجی به خدمت اجباری غیرنظامی و تلاش برای مستثنی داشتن اتباع ایران از این امر.

۱۱۱. ریاست وزراء به منشور الملک، ۲ رجب ۱۳۳۹ $\frac{۱۲ \text{ حوت } ۱۲۹۹}{۱۱ \text{ مارس } ۱۹۲۱}$ ۲۲۶

در مورد اتخاذ ترتیبی جهت افتتاح باب مذاکرات سیاسی با حکومت باکو در مشورت با مشاور الممالک، تأکید بر ارسال گزارش از حوادث جاری، پاسخ نماینده مصطفی کمال در باکو، تأخیر در وصول گزارش های مشاور الممالک.

۱۱۲. مشاور الممالک به وزارت خارجه، ۶ رجب ۱۳۳۹ $\frac{۱۶ \text{ حوت } ۱۲۹۹}{۱۵ \text{ مارس } ۱۹۲۱}$ ۲۲۷

اظهار بی اطلاعی از تحولات تهران.

۱۱۳. ریاست وزراء به مشاور الممالک، ۷ رجب ۱۳۳۹ $\frac{۱۸ \text{ حوت } ۱۲۹۹}{۱۷ \text{ مارس } ۱۹۲۱}$ ۲۲۸

سیدضیاءالدین طباطبایی در پاسخ به پیام تبریک مشاور الممالک، شمرخی از آمال و اهداف خود می نویسد و رسیدگی به درخواست های وی برای انتصابات و جایجایی چند در نمایندگی های سیاسی ایران در روسیه شوروی، درخواست اطلاع از تحولات روسیه.

۱۱۴. وزارت خارجه به مشاور الممالک، ۲۹ حوت ۱۲۹۹ $\frac{۹ \text{ رجب } ۱۳۳۹}{۱۹ \text{ مارس } ۱۹۲۱}$ ۲۲۹

خلاصه اخبار یک ماهه اخیر ایران، برای اطلاع مشاور الممالک و دیگر نمایندگان اینزان در خارج، علل کودتا و بی آمدهای آن از لحاظ رسیدگی به اصلاحات کشور.

۱۱۵. کنسولگری باکو به وزارت خارجه، ۱۷ رجب ۱۳۳۹ $\frac{۷ \text{ حمل } ۱۳۰۰}{۲۷ \text{ مارس } ۱۹۲۱}$ ۲۳۰

گزارش مفصل محمد ساعدالوزاره از سرگذشت کنسولگری ایران از زمان چیرگی بلشویک ها بر آن حدود تا اینکه که یازده ماه از آن تاریخ می گذرد؛ چیرگی کامل روس ها، وخامت وضعیت کنسولگری و اتباع ایران در پی حمله روس ها به انزلی و آستارا. حمایت «ملتون رشت» از ساعد و کاسته شدن از تعديت بلشویک ها، تشکیل کمیسیونی برای اعاده اموال ضبط شده اتباع ایرانی، بالاگرفتن مجدد تعديت بلشویک ها بعد از کناره گیری «ملتون رشت» از تشکیلات کمونیست ها، پذیرایی کنسولگری و ایرانیان باکو از مشاور الممالک در راه سفر به مسکو، ورود منشور الملک به عنوان

نماینده سیاسی ایران و کاسته شدن از بار وظایف ساعد، ترتیب مراجعت ایرانیان و تشکیل یک انجمن خیریه برای کمک به مهاجرین.

۱۱۶. وزارت خارجه به نادمیرزا آراسته، ۱۶ فروردین ۱۳۰۰ $\frac{۲۶ \text{ رجب } ۱۳۳۹}{۵ \text{ آوریل } ۱۹۲۱}$ ۲۳۴

پیگیری تعیین نمایندگان روس و آذربایجان قفقاز برای تشکیل کمیسیون تخلیه گیلان و سواحل بحر خزر. ظاهراً معاضدالسلطنه از سوی ایران به نمایندگی این کمیسیون تعیین شده است.

۱۱۷. مشاورالممالک به ریاست وزراء، ۸ آوریل ۱۹۲۱ $\frac{۱۹ \text{ حمل } ۱۳۰۰}{۲۹ \text{ رجب } ۱۳۳۹}$ ۲۳۴

در پاسخ به یکی از تلگراف‌های پیشین ریاست وزراء - احتمالاً سند شماره ۱۱۳، از بازتاب منفی تحولات اخیر ایران - قاعدتاً کودتای سوم حوت - در شوروی می‌نویسد که باعث «بی‌اعتمادی» حضرات شده است.

۱۱۸. مشاورالممالک (؟) به ریاست وزراء، ۱۵ آوریل ۱۹۲۱ $\frac{۲۶ \text{ حمل } ۱۳۰۰}{۶ \text{ شعبان } ۱۳۳۹}$ ۲۳۴

همانند دوره قبل که استعفای مشیرالدوله حمل بر چیرگی بریتانیا در ایران شده، «تغییرات اخیر» - قاعدتاً کودتای سوم حوت - نیز دچار تعبیر مشابهی شده و باعث بی‌اعتمادی مجدد حضرات شده است.

۱۱۹. ریاست وزراء به وزیرمختار شوروی، ۳۰ حمل ۱۳۰۰ $\frac{۱۰ \text{ شعبان } ۱۳۳۹}{۱۹ \text{ آوریل } ۱۹۲۱}$ ۲۳۵

تلگراف تند و صریح سیدضیاءالدین به فرستاده شوروی در ابراز گلایه از حملات اخیر قوای شوروی بر مواضع نیروهای ایرانی همزمان با اقدامات ایران در پذیرایی و استقبال از وزیرمختار.

۱۲۰. ریاست وزراء به نادمیرزا آراسته، ۳۰ حمل ۱۳۰۰ $\frac{۱۰ \text{ شعبان } ۱۳۳۹}{۲۹ \text{ آوریل } ۱۹۲۱}$ ۲۳۶

ضمن تکرار مفاد تلگراف فوق و تأکید بر آن که ایران در حال حاضر یک نیروی نظامی نیز دارد از او می‌خواهد به وزیرمختار اطلاع بدهد اگر تعرضات بلشویک‌ها در گیلان خاتمه پیدا نکند از پذیرش وزیرمختار معذور خواهد بود.

۱۲۱. وزیرمختار شوروی به ریاست وزراء ۲۳۷

ابراز تأسف روتشتاین از حوادث پیش آمده، اعتراض به متصرف داشتن دولت متبوعش به «عدم صمیمیت و عهدشکنی»، تهدید تلویحی ایران به آن که اگر دولت شوروی می‌خواست با یک «گردارمه» - سپاه - تا تهران پیش می‌آمد، دلیل اصلی این پیشامد را عدم تشکیل یک کمیسیون مختلط برای ترتیب عقب‌نشینی نیروهای طرفین

۱۲۲. کنسول ایران در باکو به وزارت خارجه، ۳۱ حمل ۱۳۰۰ $\frac{۱۱ شعبان ۱۳۳۹}{۲۰ آوریل ۱۹۲۱}$ ۲۴۱

تلاش ساعدالوزاره برای رفع سوءظن مقامات باکو نسبت به دولت جدید ایران و شائبه طرفداری آن از بریتانیا، اصرار حضرات بر تشکیل یک کمیسیون مختلط، مخاپره حضوری با مشاور الممالک و مطلع داشتن وی از تحولات جاری در ایران.

۱۲۳. ریاست وزراء به نادر میرزا آراسته، اول ثور ۱۳۰۰ $\frac{۱۲ شعبان ۱۳۳۹}{۲۱ آوریل ۱۹۲۱}$ ۲۴۲

سیدضیاءالدین در پاسخ به تلگراف روتشتاین - سند شماره ۱۲۱ - بر تفاوت «اعمال» پیا «کلمات» تأکید دارد و اشاره وزیرمختار به اعزام یک «گردارمه» برای فتح تهران را در صورت اختیار، یادآور سیاست روسیه تزاری می‌داند؛ در حالی که خواسته اصلی روسیه شوروی عقب‌نشینی قوای بریتانیا بود، پیشروی بعدی قوای سرخ را در پی صورت گرفتن این عقب‌نشینی، به بهانه عدم تشکیل کمیسیون مختلط، محکوم می‌کند.

۱۲۴. ریاست وزراء به نادر میرزا آراسته، اول ثور ۱۳۰۰ $\frac{۱۲ شعبان ۱۳۳۹}{۲۱ آوریل ۱۹۲۱}$ ۲۴۶

تخفیف «تأثرات» اولیه سیدضیاءالدین طباطبایی بعد از ردوبدل مکاتبات فوق با روتشتاین و دستور تسریع ادامه سفر وی و ابراز «احترامات و تجلیلات» در خور.

۱۲۵. کنسولگری ایران در باکو به وزارت خارجه، ۱۴ ثور ۱۳۰۰ $\frac{۲۵ شعبان ۱۳۳۹}{۴ مه ۱۹۲۱}$ ۲۴۶

گزارشی از تشکیل جلسه‌ای در باکو برای رسیدگی به موضوع ایران با حضور ارجنیک‌یزه و نریمان‌آف، اختلاف نظر پیرامون هواداران مداخله در انقلاب ایران و هواداران و آگاهی امر انقلاب به خود ایرانیان، چیرگی گروه دوم و تصمیم به «اقدام در تخلیه ایران و انحلال حکومت انقلابی». اهمیت باکو در تحولات جاری در ایران و ضرورت حضور یک نماینده فوق‌العاده در آنجا.

۱۲۶. گزارش هیئت اعزامی به متجیل، ۱۵ ثور ۱۳۰۰ $\frac{۲۶ شعبان ۱۳۳۹}{۵ مه ۱۹۲۱}$ ۲۴۸

گزارشی از دیدار و مذاکره با میرزا کوچک‌خان در کسما، سوءظن فوق‌العاده جنگلی‌ها نسبت به دولت فعلی بنا به مجموعه‌ای از دلایل شخصی مانند جایگاه میرزا کریم‌خان رشتی در دولت مزبور، یا دلایل سیاسی چون تداوم مفنات قرارداد. ۱۹۱۹. به‌رغم لغو رسمی آن؛ وضعیت نظامی جنگل؛ دیدارهای اخیر میرزا کوچک‌خان با احسان‌الله‌خان و خالوقریان.

۱۲۷. سرکنسولگری ایران در تفلیس به وزارت خارجه، ۲۶ ثور ۱۳۰۰ $\frac{۸ رمضان ۱۳۳۹}{۱۶ مه ۱۹۲۱}$ ۲۵۱

گزارشی از تحولات جاری در باکو و شاه‌تختی، تجاوزات بلشویک‌ها به مرزهای ایران و لزوم حل‌وفصل این مسائل در چارچوب مذاکرات جاری در تهران و مسکو.

۱۲۸. گزارش روزنامه کمونیست ولادی قفقاز، ۲۶ ژوئن ۱۹۲۱ ۱۹ شوال ۱۳۳۹ ۲۵۲
۵ سرطان ۱۳۰۰

پیام تبریک جنگلی‌ها به «قشون و سفائن احمر» و پاسخ مودت‌آمیز تروتسکی به آن.

۱۲۹. نمایندگی شوروی در ایران به وزارت خارجه، ۱۶ سرطان ۱۳۰۰ ۱ ذی‌قعدة ۱۳۳۹ ۲۵۳
۷ ژوئیه ۱۹۲۱

گزارشی پیرامون پرداخت حدود بیست‌وشش هزار دلار به عنوان قرض به مشاورالممالک و تعهد وی به پرداخت این وجه به نمایندگی دولت شوروی در تهران، پرسش وزارت خارجه در این باب از مشاورالممالک.

۱۳۰. مشاورالممالک به کمیسریای خارجه شوروی، ۹ ژوئیه ۱۹۲۱ ۳ ذی‌قعدة ۱۳۳۹ ۲۵۴
۱۸ سرطان ۱۳۰۰

اعتراض به اقدام ارتش سرخ در پیاده کردن بخشی از نیروهای تحت امرش در دیگر بنادر ایران به وقت تخلیه قوا از انزلی.

۱۳۱. اخبار لندن، ۲۲ سرطان ۱۳۰۰ ۷ ذی‌قعدة ۱۳۳۹ ۲۵۵
۱۳ ژوئیه ۱۹۲۱

خبرهایی درباره تحولات گیلان.

۱۳۲. مشاورالممالک به کمیسر خارجی شوروی، ۱۴ ژوئیه ۱۹۲۱ ۲۳ سرطان ۱۳۰۰ ۲۵۶
۸ ذی‌قعدة ۱۳۹۹

در پاسخ به مراسله و در اشاره به انتشار مقاله‌ای که هیچ‌یک در این مجموعه ملاحظه نشد؛ به موضوع تخلیه انزلی از قوای خارجی و اقدام همزمان در اعزام نیرو به مازندران مربوط می‌شود.

۱۳۳. کنسول ایران در باکو به وزارت خارجه، ۳۰ سنبله ۱۳۰۰ ۱۸ محرم ۱۳۴۰ ۲۵۶
۲۱ سپتامبر ۱۹۲۱

گزارشی درباره کنفرانس اخیر فرقه عدالت ایران و مصوبات آن، اعضاء جدید کمیته مرکزی فرقه، مناسبات فرقه و میرزا کوچک‌خان، پیش‌بینی بروز انقلاب در ایران در آینده نزدیک.

۱۳۴. گزارش روزنامه ایزوستیا، ۶ نوامبر ۱۹۲۱ ۵ ربیع‌الاول ۱۳۴۰ ۲۵۸
۱۵ عقرب ۱۳۰۰

شرحی درباره مناسبات ایران و شوروی از اکتبر ۱۹۲۰ که تصمیم بر انحلال «حکومت اشتراکی گیلان» اتخاذ شد، ورود مشاورالممالک به مسکو و شروع مذاکرات ایران و شوروی، پذیرش روتشتاین به عنوان نماینده شوروی و امضاء معاهده، خروج قوای بریتانیا و پایان کار نهضت جنگل.

۱۳۵. مشاورالممالک به وزارت خارجه، ۲۶ نوامبر ۱۹۲۱ $\frac{۲۵ \text{ ربیع الاول } ۱۳۴۰}{۵ \text{ قوس } ۱۳۰۰}$ ۲۶۱

تحلیل مفصل مشاورالممالک از انقلاب ۱۹۱۷ روسیه با تأکید بر نقش قدرت‌های خارجی - بریتانیا، فرانسه و آلمان - در مراحل و تحولات مختلف آن؛ «عزم راسخ و بی‌رحمی» فوق‌العاده بلشویک‌ها در اعمال قدرت و تحقق آمال سیاسی‌شان؛ دشواری‌های ناشی از فرار نخبگان، کمبود مواد اولیه، نارضایتی دهقان‌ها، تحقق نیافتن انقلاب جهانی... از جمله عوامل مؤثر در واداشتن نظام بلشویکی به آن‌که «پلتیک خود را ملایم و کم‌کم تغییر بدهد» (گزارش ناتمام).

۱۳۶. اداره دوم وزارت خارجه، ۹ قوس ۱۳۰۰ $\frac{۲۹ \text{ ربیع الاول } ۱۳۴۰}{۳۰ \text{ نوامبر } ۱۹۲۱}$ ۲۶۵

تأکید اداره دوم وزارت خارجه بر ضرورت تأمین نیازهای مالی سفارت مسکو برای پرداخت «حقوق سفارت و قروض گذشته»، ارائه راهکارهایی برای این امر.

۱۳۷. مشاورالممالک به وزارت خارجه، ۶ فوریه ۱۹۲۲ $\frac{۱۷ \text{ دلو } ۱۳۰۰}{۸ \text{ جمادی الثانی } ۱۳۴۰}$ ۲۶۶

در پاسخ به انتقادات وزارت خارجه از مفاد قرارداد ۱۹۲۱.

مجموعه اسنادی که در این مجموعه ارائه می شود، اسناد و گزارش هایی است درباره یکی از مهمترین و پرمخاطره ترین حوادث تاریخ معاصر ایران، یعنی لشکرکشی بلشویک ها به ایران در اواخر بهار ۱۲۹۹ به بهانه اعاده چند کشتی برجای مانده از قوای شکست خورده ژنرال ضدانقلاب، دنیکن، در انزلی؛ اقدام آنها برای تبدیل شورش جنگل به یک جمهوری انقلابی و تلاش های دیپلماتیک ایران برای متقاعد کردن مسکو به فراخواندن نیروهایش از ایران که در نهایت در چارچوب انعقاد عهدنامه مودت ایران و شوروی در فوریه ۱۹۲۱ / اسفند ۱۲۹۹ صورتی عملی یافت.

یادداشت دبیر مجموعه

این اسناد و گزارش ها به گونه ای که از فهرست تفصیلی این اسناد در ابتدای کتاب نیز بر می آید علاوه بر ترسیم شمایی از وضعیت کلی مملکت در آن دوره، گوشه هایی از این تحولات را نیز پوشش می دهد. اکثر این اسناد و گزارش ها در خلال بررسی هایی که نگارنده در اواخر دهه ۱۳۷۰ پیرامون مناسبات ایران و قفقاز در فاصله سال های پایانی جنگ اول جهانی تا استقرار بلشویک ها در آن سامان در آرشیو وزارت امور خارجه صورت داد، شناسایی و گردآوری شدند و در یک مرحله بعدی، در مشورت و همفکری با دوست و پژوهشگر گرامی آقای محمود لشکری که خود نیز در این حوزه پژوهش هایی را به عمل آورده اند و اسناد دیگری را نیز شناسایی کرده بودند تصمیم بر تدوین و انتشارش به صورتی علیحده گرفته شد و زحمت اصلی کار را نیز برعهده گرفتند.

این اسناد و گزارش ها از لحاظ اشمال بر کل داده ها، مجموعه کاملی نیستند؛

چهبسا اسناد و گزارش‌هایی که در همان ادوار اولیه شکل‌گیری این بررسی از چشم گردآورندگان دور مانده باشد و چهبسا داده‌های جدیدی که احیاناً در سال‌های اخیر که بخش بیشتری از آرشیو وزارت امور خارجه بر پژوهشگران گشوده شدند، در دسترس قرار گرفته باشند ولی با این حال، انتشار همین مجموعه نیز با تمام کاستی‌هایش می‌تواند برای پژوهشگران تحولات ایران معاصر مفید واقع گردد.

کاوه بیات

فهرست اسناد

۱. اسناد مربوط به تحولات سیاسی و اجتماعی در ایران در دوره قاجار و پهلوی اول و دوم
۲. اسناد مربوط به تحولات اقتصادی و اجتماعی در ایران در دوره قاجار و پهلوی اول و دوم
۳. اسناد مربوط به تحولات فرهنگی و اجتماعی در ایران در دوره قاجار و پهلوی اول و دوم
۴. اسناد مربوط به تحولات نظامی و اجتماعی در ایران در دوره قاجار و پهلوی اول و دوم
۵. اسناد مربوط به تحولات سیاسی و اجتماعی در ایران در دوره قاجار و پهلوی اول و دوم

۶. اسناد مربوط به تحولات سیاسی و اجتماعی در ایران در دوره قاجار و پهلوی اول و دوم
۷. اسناد مربوط به تحولات اقتصادی و اجتماعی در ایران در دوره قاجار و پهلوی اول و دوم
۸. اسناد مربوط به تحولات فرهنگی و اجتماعی در ایران در دوره قاجار و پهلوی اول و دوم
۹. اسناد مربوط به تحولات نظامی و اجتماعی در ایران در دوره قاجار و پهلوی اول و دوم
۱۰. اسناد مربوط به تحولات سیاسی و اجتماعی در ایران در دوره قاجار و پهلوی اول و دوم

این مجموعه اسناد در اختیار محققان و پژوهشگران قرار می‌گیرد.